

Dzsiun japan buddhista szerzetes es a sziddham-tudomány

著者	秋山 学
雑誌名	KLIO.TORTENELMI SZEMLEZO FOLYOIR
巻	21
号	1
ページ	19-24
発行年	2012
URL	http://hdl.handle.net/2241/119502

Dzsiun japán buddhista szerzetes és a sziddham-tudomány

2010. október 4–29. között a japán Cukuba Egyetem könyvtára egy különleges kiállítást rendezett Dzsiun Onkó japán buddhista szerzetes (1718 Oszaka–1804 Kyotó) Sziddham-gyűjteményéből, a *Bongaku-sinrjő* kézirataiból, valamint Dzsiun eddig ismeretlen művéből, a *Lótusz-szútra* (*Szaddharma-pundarika-szútra*) *dháranijáról* szóló rövid magyarázatából (japánul *Hokke dháraní rjaku-ge*) (1803).

1. Dzsiun és az európai indológia

Az Edo-kor (1603–1867) vége felé működő Dzsiun Onkó – mint „nagy tudású és erényes” tudós – jelentős hírnévre tett szert, amire általánosan használt megnevezése, a „tiszteltre méltó Dzsiun” is utal. Vezetője volt az „Igazságos Törvény Mozgalma”-nak, és alapítója a singon buddhizmus és a sintó hagyomány egyesítését megteremteni szándékozó „Unden sintó” iskolának. A szanszkrit (sziddham) nyelv kiváló tudósaként 1758-tól 1771-ig szerkesztette a *Bongaku-sinrjő* című, ezer kötetből álló, a sziddham tudományába bevezető óriási gyűjteményt, melyben a Japánban megőrzött, szanszkritul írt szútrákat és dháranákat adta közre. (A *Bongaku-sinrjő*t nagy terjedelme miatt ki is hagyták Dzsiun 1926-ban kiadott összes műveiből.) 2004-ben, halálának 200. évfordulója alkalmából kezdték meg a gyűjtemény kiadását, és végül 2010-ben jelentették meg a *Bongaku-sinrjő* Kóki-dzsi templomban (Oszaka megye) fennmaradt részének mintegy 500 tételt tartalmazó DVD változatát.

Európában az indológia kezdete az *Bongaku-sinrjő* szerkesztését követő évekre tehető: a tudományterület megszületése a *Bhagavad-gíta* angol nyelvű fordításával kezdődött, melyet Charles Wilkins (1749–1836) készített és adott ki 1785-ben. Ezt követően William Jones (1746–1794) 1786-ban jelentette meg a *The Sanscrit Language* című nyelvtankönyvet, melyben feltételezte egy „proto-indo-európai” nyelv létezését; 1789-ben pedig Kálidásza (Kr. u. IV–V. század) *Abhidnyánasákuntalamját*, melyet ő fordított

angolra. Így a *Bongaku-sinrjó* gyűjteménye és a modern japán buddhizmus filológiai hagyománya megelőzte az európai indológia megszületését.

Franciaországban a Collège de France szanszkrit tanszékét Antoine Léonard de Chézy (1773–1832) vezette elsőként 1814-től, 1832-től pedig a tanszék második vezetője Eugène Burnouf (1801–1852) lett. Ő adta ki az *Essai sur le Pali* című könyvet (1826), melyben már a Brian Houghton Hodgson (1800–1894) által Nepálban talált pálmalevél-szöveg alapján mutatta be a *Lótusz-szútra* kutatását.

A német Friedrich Max Müller (1823–1900) 1881-től szerkesztette az *Anecdota Oxoniensia* című sorozatot, melynek első köteteként a *Vadzsracshediká-pradnyápáramitá* szövegét adta ki, a fent említett *Bongaku-sinrjó* 320. kötetében lévő Hó-dzsú (1775–1854) kézírata alapján, aki Dzsion tanítványa volt. Ebben Müller segítségére volt egy japán tanítványa, Nandzsio Bunjú (1849–1927), aki Kaszahara Kendzsúval (1852–1883) együtt 1879-től a német professzor mellett folytatott tanulmányokat Oxfordban. 1883-ban a sorozat második köteteként Müller a két *Szukkávati-vjúha* szövegét adta ki, ugyancsak Nandzsio segítségével. Ezek közül „a kisebbik” *vjúha* pálmalevére írt szövegét még En-nin (793–864) vitte Kínából Japánba, 847 táján. Dzsion ezt a szútrát is alkalmasnak tartotta a mindennapi buddhista gyakorlat számára. A sorozat harmadik köteteként, még ugyanabban az évben a *Pradnyápáramitá-hridaja-szútrát* és az *Usnisavidzsajá-dháránit* jelentették meg Müllerék. A szöveg kiadását ez alkalommal is a Japánban talált, a Hórzú-dzsi templomban (Nara megye) lévő pálmalevél-szöveg alapján végezték, amit a hagyomány szerint Ono-no-imoko hozott Kínából Japánba, 609-ben, és szövegét Dzsion is használta a szertartásokon.

Ezt követően Takakuszu Dzsundzsiró (1866–1945), aki 1890-től tanult Müller mellett, fordította angolra és adta ki a kínai Ji-csing (japánul Gi-dzsó, 635–713) *Tudósítás a déli tengerpart területén virágzó buddhizmusról* (japánul *Nankai-kiki naihó-den*) című művét. A fordításon dolgozva Takakuszu Dzsionnak a könyvhöz készített *szövegkommentárját* (1758) használta, ami Ji-csing művének világviszonylatban is első kommentárja volt.

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a XIX. század végén Európában felvirágozó indológiára – különösen a szútra-szövegek kiadása esetében – nagy hatással volt Dzsion munkássága, elsősorban az általa összeállított *Bongaku-sinrjó*. Ennek a ténynek bizonyos tudósok nagy figyelmet szenteltek: például a francia Sylvain Lévi (1863–1935) – a fent említett Burnouf utóda – 1898-ban elsőként tett látogatást a Kóki-dzsi templomba; Louis Renou (1896–1966), Lévi utóda pedig a Tokióban lévő „La maison franco-japonaise” főigazgatója lett (1954–1956).

2. Dzsiun ismeretlen autográf kézírata

A sziddham-kéziratok gazdag gyűjteményét a jelenlegi helyén (Ibaraki megye) 1973 óta működő Cukuba Egyetemen őrizték meg, mely egy 1872-ben alapított felsőoktatási intézmény utóda. Mivel az 1923-as nagy földrengés következtében kitört tűzvészben a legnagyobb tokiói egyetem könyvtárában őrzött régi japán könyvek csaknem teljes egészében elégték, a Cukuba Egyetem kéziratai, könyvei még nagyobb jelentőségre tettek szert.

A 2010 őszen rendezett kiállítás előkészítése során nyilvánvalóvá vált, hogy a *Bongaku-sinrjó* közel harminc kéziratával rendelkeznek, ráadásul megtalálták Dzsiun eddig ismeretlen művét, a fentebb is említett *Hokke-dhárani rjaku-gét* (1803) is. Dzsiun szerzőségének bizonyításakor sajátos kézírása és a szanszkrit leírás kulcsfontosságúvá vált. A kézirat megtalálásáig utolsó főművének a *Pradnyápáramitá-naja-szatapancsászatiká*-ról 1803. február 24-én tartott előadását tartották; az ugyanezen év március 4-iki *Hokke-dhárani rjaku-ge* felfedezése így vélhetően hozzájárul majd ahhoz, hogy pontosabban lássuk Dzsiun életének utolsó időszakát. Meglepetés volt, hogy élete vége felé a Singon-iskolához tartozó Dzsiun a *Lótusz-szútrát* magyarázta, amit általában a Tendai-iskola alapvető szútrájának tartanak. Ebből arra következtethetünk, hogy Dzsiun jó kapcsolatot tartott a más szektákhoz tartozó buddhistákkal is.

A kiállítás megnyitása óta, 2011 júliusában Cu városának (Mie megye) Szeirai-dzsi nevű Tendai templomában megtalálták a *Hokke-dhárani rjaku-ge* kéziratának egy másolatát is. A szöveget Sú-en, tendai szerzetes (1786–1859) írta 1838-ban, Mjóu-tól (1781–1854) kölcsönözve a szöveget, aki szintén tendai szerzetes volt, és a sziddham tudományát 1803 októberétől Dzsiuntól tanulta. Jelenleg kérdéses, hogy az a másolat, amelyről Sú-en készítette az ez alkalommal megtalált másolatot, megtalálható-e valahol. Mindezek mutatják, hogy a kéziratok tanulmányozásával Japánban is kialakult az európai ókortudományhoz sok tekintetben hasonló „filológia”.

3. A kiállítási katalógus tartalma

A Cukuba Egyetem könyvtárának kiállítása alkalmából kiadtak egy negyven oldalas képes katalógust is. A kivétel nélkül a könyvtár tulajdonában lévő kiállított régi kéziratok, valamint a fametszetek összesen majdnem negyven tételt tettek ki. A katalógus *Bevezetése* (3–7.) a sziddham tudományáról és a buddhizmus történetéről, valamint Dzsiun műveinek kutatásáról és a *Bongaku-sinrjó* új kiadásának lehetőségeiről ad rövid áttekintést. A katalógus

további fejezetei [1. Dzsiun kéziratai: három autográf kézírata (3 tétel), 2. Dzsiun élete: az igazságos törvény mestere, a dziddham tudósa, az ezoterikus buddhizmus gyakorlója (7 tétel), 3. Dzsiun világa: a *Bongaku-sinrjó* kéziratai (11 tétel), 4. A *Bongaku-sinrjó* mint a sziddham-tudomány emléke: áttekintés a sziddham-tudomány történetéről (16 tétel), 5. tájékoztató művek (3 tétel)] jól érzékeltetik azt is, hogy Dzsiun milyen szerepet játszott a japán buddhista szerzetesség történetében.

Dzsiun volt az, aki igyekezett a szerzetesek avatási szertartását az eredeti alakjában helyreállítani, azzal a céllal, hogy amennyire csak lehet, újra teremtsen az élő Buddha szerzetesi közösségét. Ezért, az „igazságos törvény” mozgalmának támogatójaként, hangsúlyozta a „tíz ételszabály” egész életen át tartó, szüntelen megtartását. Az eredeti buddhista „tíz ételszabály” tíz tilalmat tartalmazott: a gyilkosság, lopás, trágárság, hazugság, fecsegés, átok, rágalom, kapzsiság, harag és rosszindulat tilalmát. A fogadalomtétellel a szerzetesek a „parancsolat testét” kapták meg, ami a parancsolatot megtartó cselekvés láthatatlan lényegét jelenti, az ételszabályok megtartása pedig megakadályozza a szerzetest a rossz cselekvésében és a szabályok folyamatos megtartására készteti. Buddhista szófordulattal: a szerzetesi szabályokat megtartó élet célja az, hogy a szerzetes maga is Buddhának az örökkévaló csendességébe, a „Nirváná”-ba (elalvás) érkezzék el, még ebben az életben.

Életének utolsó szakaszában – azzal a céllal, hogy e „tíz ételszabályt” a laikusok is megtartsák (számukra csak öt szabály volt kötelező) – Dzsiun megpróbálta ugyanezt a régi japán sintoista szöveg- és szóhasználat alapján is hirdetni. Sőt, az általa alapított „Unden-sintó” szerint a buddhista terminusokat olyan kifejezések váltották fel, amelyek nem tartalmaztak semmilyen „tilalomra” irányuló elemet: irgalmasság, méltóság, tisztaság, becsületesség, értékelés, szelidség, barátság, megelégedés, állhatatosság, megértés. Másodsorban Dzsiun – mint szigorú filológus – igyekezett az ezoterikus buddhista szertartást az eredeti, szanszkritul írt szöveg alapján végezni.

A kiállítás középpontjában természetesen a *Bongaku-sinrjó* állt. Az első részben elsősorban a Kúkai (774–835), nagy tudású buddhista szerzetes által – Kínában folytatott tanulmányai után (804–806) – Japánba hozott, szanszkritul írt 42 legfontosabb szútra található. (Ebből a kiállítás tételei között két másolat is található. A szútrákat Kúkai a *Behozott szútrák katalógusa* (japánul *Gosórai-mokuroku*) című művében feljegyezte.)

A *Bongaku-sinrjó*t alkotó második rész tartalmazza a szútrákat és a dháranákat magyarázó értelmezéseket, melyek között található a *Szamanthadra-csarjá-pranidhána-rádzsa* magyarázata is, amit Dzsiun a legnagyobb

tiszteletben tartott. Ezek között állították ki a *Lótusz-szútra dháranijának* fordításait, valamint a fent már említett *Vadzsracshediká-pradnyápara-mitát* is. (Ismereteink szerint Dzsion a következő három szútrát olvasta az eredeti szanszkritul írt szöveg alapján: *Pradnyáparamitá-hridaja-szútra*, *Szamantabhadra-csarjá-pranidhána-rádzsa* és *Szukkávati-vjüha*.)

A *Bongaku-sinrjó* hét részének harmadika nyelvtani munkákat tartalmaz, a negyedik rész nyolc tétele pedig a sziddham írás tanulmányozásának olyan könyveit mutatja be, amelyek a Dzsiontól különböző hagyományhoz tartoznak, közöttük található Dzsion saját kezűleg írt műve, *Az ötven betű kapuja* (japanul *Gogyü-dzi mon szecu*) is. Az ötödik részhez a kiállítás két tétele tartozik, köztük is Dzsion saját kezűleg írt *Bongaku-sinrjó szótári része*: »a« és »i«, tehát a szanszkrit szótár kezdete található.

4. A Hokke-dhárani rjaku-ge

Ahogy fentebb már említettem, a kiállítás előkészítése közben találták meg Dzsion eddig ismeretlen művét, a *Hokke-dhárani rjaku-gét* (1803. március 4.) is. A hat dhárániról szóló rövid írás a katalógus 10. oldalán latin betűs átiratban szerepel. (A hat dhárani a *Lótusz-szútra* 22., *Bhaisadzsjarádzsa púrva-joga* fejezetében található öt dhárani és a 26., *Szamantabhadrot szá-hana* fejezetében szereplő egy dhárani magyarázata.) Feltételezhetnénk, hogy Dzsion a *Lótusz-szútra* lényegét ezekben találta meg, ugyanis élete utolsó időszakában megjegyezést fűzött hozzájuk. Ráadásul a japán művelődés történetében a *Lótusz-szútrát* tekinthetjük a legfontosabb szövegnek a buddhizmus Japánba való behozatala, Sótoku-taisi (574–622) kora óta.

Dzsion a dhárani magyarázatakor is támaszkodik arra az alapelvére, melyre szüntelenül buzdított, hogy tudniillik ne csak a szerzetesek, hanem általában a hívek is betartsák a buddhizmus alapvető életszabályait. A hat dhárani közül az elsőként szereplő *Bhaisadzsjarádzsát* értelmezve azt mondja, hogy „ez foglalja magában a »nemes nyolcértű ösvényt«,” aminek a fogalma alapvető fontosságú a buddhizmusban. A nyolc ösvény a helyes vélemény, gondolat, beszéd, cselekvés, élet, igyekezet, figyelem és elmélkedés. (Rendkívül érdekes volna összehasonlítani Dzsion „tíz életszabályát” Mózes tízparancsolatával. Természetesen Dzsion parancsolatai nem azonosak a Mózeséivel, de a buddhizmus, különösen a buddhista parancsolatok esetében is láthatunk olyan egyetemes jelleget, mint az Ószövetségben. Egyébként maga a kiállítás is egy olyan projekt részeként jött létre, amely a keleti és nyugati tudományok egyetemes „előképeit” kutatja.)

5. A kiállítás fontossága

Japánban a Meidzsi-restauráció (1868) óta a buddhista szerzetesek is házasodhattak (1872); ezzel egy időben pedig sok buddhista templomot is megszüntettek. Valószínű, hogy a Cukuba Egyetem könyvtárában jelenleg található sziddham-kéziratok nagyobb részét, valamint Dzsion saját kezűleg írt műveit is akkor vásárolták meg a kiotói Amida-dzsi buddhista templomból, melyet 1874/75 táján szüntettek meg. Jóllehet buddhista templomok ez után is fennmaradtak Japánban, maga a buddhista szerzetesség visszaszorult.

Annak a ténynek, hogy Dzsion kéziratát megtalálták a japán állami egyetemek egyikében, fel kellene hívnia a figyelmet arra, hogy Japánban a tudományegyetemeknek is szerepet kellene játszaniuk a vallási hagyomány oktatásában és átadásában, a régi buddhista templomok örökségének a megőrzésében. Sőt – tovább fűzve a gondolatot – azt is mondhatnánk, hogy a jelenlegi egyetemek is követhetnének valamilyen, a szekularizációt ellensúlyozó életszabályt.

Dzsion *Bongaku-sinrjó* (1758–1771) és a *Hokke-dhárani rjaku-ge* (1803) című műveinek világa. A Cukuba Egyetem könyvtárában 2010-ben rendezett kiállítás képcs katalógusa.

Akiyama Manabu, János